

KÉT „ÖSSZES-ÜLÉS” A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN

1969 őszén az MTA két pedagógiai témájú „összes-ülést” tartott, amelyen az Akadémia tagjai és a meghívottak az V. Nevelésügyi Kongresszus előkészítő bizottságának tézisanyagából két kérdéscsoportot vitattak meg.

*A társadalom igényei
az oktatással-neveléssel szemben*

Az 1969. október 15-i ülésen LIGETI LAJOS, az MTA alelnöke elnökölt, a vitaindítót ERDEY-GRÚZ TIBOR, a MTA főtitkára, az V. Nevelésügyi Kongresszus 1. sz. témabizottságának vezetője tartotta. Hangoztatta, hogy a társadalmi fejlődés meggyorsulása, az ezzel kapcsolatos problémák indokolttá teszik iskola-politikánk felülvizsgálatát. Az ugyanis a társadalom igénye, hogy az iskola olyan szellemi fegyverzettel lássa el a fiatalságot, olyan képességeket fejlesszen ki benne, amelyek lehetővé teszik, hogy mindenkori alkalmazkodni tudjon a jövő változó társadalmi feltételeihez. A fejlődés üteme a következő évtizedekben még gyorsabban lesz. Mindehhez szükséges, hogy jól ismerjük a mai realitásokat, a közelmúlt fejlődési ütemét, a fejlődés struktúráját, látnunk kell, hogy mi várható a következő évtizedekben. Tudomásul kell vennünk, hogy egy nemzedék életében többször is megváltozik majd az élet struktúrája, ezért az iskolának arra kell törekednie, hogy a konkrét ismeretek mellett mindinkább növelje az emberek szellemi mozgékonyágát.

De további követelmények is felmerülnek. Ezek közé tartozik az organizálás, irányítás, a vezetés mind nagyobb szerepe: az emberek egyre szélesebb körét kell bevonni a tevékenységekbe, s ehhez olyan általános műveltség-gel kell rendelkezniük, amely lehetővé teszi a tájékozódást a folyton változó viszonyoknak megfelelően. Fontos tényező a demokratizálódás is: minél szélesebb rétegek kapcsolódjanak a napi munkán belül és kívül a nagyobb összefüggések körébe. A munkaidő csökkenése veti

felszínre azt az igényt, hogy az iskola a szabadidő kultúrát, tartalmas felhasználására is készítse elő a fiatalokat.

Jól látható: a termelés és az oktatás-nevelés, a gazdasági fejlődés és a kulturális fejlődés a legszorosabb kölcsönhatásban van, problémáik megoldása egész társadalmunkat, egész jövőnket érinti. Ezért indokolt a Nevelésügyi Kongresszus téziseinek széles körű megvitatása.

BABICS ANTAL akadémikus, a BOTE urológiai klinikájának igazgatója hozzászólásában kifejtette: a tárgyalt vitaanyag határozottan érezteti, hogy mindenben az ember javát, boldogulását akarja kibontakoztatni. Azt azonban kevésbé sugallja, hogy ehhez elsősorban értékes emberek szükségesek, a technika és a tudomány felhasználása mellett. Ma még sok olyan ember él társadalmunkban, akiknek nem belső igénye a jól végzett munka. Ilyen környezetben nevelődik ifjúságunk, ezt figyelembe kell venni. Az akceleráció biológiai és morális problémáit is alaposan meg kell vizsgálni, valamint azt a tényt, hogy a jó szakmai felkészültségű fiatalok nagy része nem érdeklődik a kulturális élet, az irodalom és a művészi alkotások iránt.

ANDICS ERZSÉBET akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár véleménye szerint a vitaanyag az egész problémát szinte kizárólagosan a természettudományok szintjén tárgyalja, nagyon kis szerepet kapnak benne a társadalomtudományok. Ezenkívül nagy az eltolódás benne a messze jövő felé, a közelebbi jövő kárára. Haladásra képes embereket kell képezni, akik tudásukat és ismereteiket meg tudják újítani, ahogy ez a tézisekben is szerepel, ezért széles körű műveltségre van szükségük, s ebből nem hiányozhatnak a társadalomtudományok. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az emberformálás a szocializmus felépítésének előfeltétele és célja. Tehát ember-centrikusabb legyen az elabórátum, hiszen a kommunizmus felépítéséhez nemcsak több számológép, technikai felszerelés kell, hanem más

emberek is. Az ifjúság problémájáról szólva megemlítette, hogy úgy kellene nevelési céljainkat megfogalmazni, hogy azok valóban megragadják az ifjúság fantáziáját. Sok energia van az ifjúságban, s meg kell találni a módját, hogy az ifjúság teljes életet élve, energiáját hasznosan élhesse ki, úgy, hogy az valóban a társadalom hasznára váljék.

SCHAY GÉZA akadémikus, az MTA Központi Kémiai Intézetének igazgatója szerint helyes, hogy figyelembe vesszük a társadalom igényeit az oktatás-nevelés kérdéseiben, és amennyire lehet, prognosztikusan fel kell ezt mérni. Hogy ennek alapján milyen tudásanyagot kell nyújtani az ifjúságnak, az aránylag könnyen megállapítható. A dolog alfája és omegája azonban az, hogy az embereket fegyelm-zettségre, felelősségérzetre kell nevelni a társadalommal, környezetükkel, önmagukkal szemben. Ez a nehezebb. Ehhez jó oktatókra, nevelőkre van szükség, képzésüket korszerűsíteni kell, társadalmilag nagyobb megbecsülést, kormányzati szinten pedig jobb anyagi bázist kell biztosítani számukra.

KOVÁCS K. PÁL, a MTA levelező tagja, a Villamosenergiaipari Kutató Intézet igazgatója az átmenet bemutatását hiányolta a vitaanyagból. Az itt kifejtett szintű műszaki-technikai fejlődés, kibernetizálódás ugyanis 1970 és 2000 között nem fog bekövetkezni, különösen nem hazánkban, hanem a régi és az új technika egymás mellett fog élni. Ezért differenciáltabb oktatás szükséges a következő három évtizedben az általános és középiskolákban. Az átmeneti realitás csak így biztosítható.

Ezután HORVÁTH JÁNOS ezredes, a Zalka Máté Műszaki Katonai Főiskola parancsnoka az oktatás-nevelés katonapolitikai és honvédelmi vonatkozásait fejtegette, majd KROMPECHER ISTVÁN, az MTA levelező tagja, a DOTE Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézetének igazgatója a felsőoktatás pedagógiai problémáiról szolt: be kell vonnunk a képzés munkájába a hallgatókat, feladatokat kell adni számukra, problémákat kell felvetni előttük, választás elé kell állítani, meg kell gondolkodtatni őket. Az oktatást megfelelő segédeszközökkel élnkíteni kell, ábrákkal, modellekkel, filmvetítéssel, tévével. Az értékes adatközlések mellett élménnyé kell emelni az előadásokat.

LÁNG GÉZA, az MTA levelező tagja, tanszékvezető egyetemi tanár (Agrártudományi Egyetem) kiemelte, hogy az elkövetkező évtizedekben is középpontban marad a tanár személyisége, mégpedig az oktatás-nevelés egysége érdekében. Oktatás nem történhet nevelés nélkül, az ismeretanyagot nevelési ráhatás nélkül nem lehet élményszerűen elsajátítani. Egy másik vonatkozás az ifjúság nevelésében — éppen azért, mivel a fizikai igénybevétele csökken a jövőben, s megnövekszik a

szabad idő — nagyobb szerepet kellene juttatni a sportnak. Jelenleg nincsenek meg a feltételei annak, hogy az ifjúság széles tömegei megfelelően sportolhassanak. További kiegészítő javaslatok: igaz, hogy az ipari dolgozók száma jelentősen csökkenni fog, ugyanakkor azonban a szolgáltató tevékenység növekedésére számíthatunk. Ez a tény nem tükröződik az anyagban. Nem került kifejtésre a mezőgazdasági dolgozók jövőbeli sajátos szerepe sem, pedig ez is lényeges képzési probléma.

KOVÁCS ISTVÁN akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár (Budapesti Műszaki Egyetem) a szabad idő kérdéséhez szolt hozzá. A munkaidő csökkentését az teszi lehetővé, hogy kimagasló tudományos felfedezések technikai megvalósításaként bonyolult gépsorokat állítanak a termelésbe. Ezek kezeléséhez magas képzettségű műszaki gárdára van szükség. Képzettségük azonban állandó fejlesztést igényel, hogy követhessék az állandóan változó, fejlődő műszaki technikát. Ez viszont csak akkor érhető el, ha a szabad idő egy részét tanulásra fordítják. Így lehet csak a munkaidőt három napra csökkenteni, más-képpen nem. Mindez előtérbe állítja a permanens tanulása problematikáját.

RÓNA BORBÁLA osztályvezető, (Közegészségügyi Intézet Iskolaegészségügyi Osztálya) hangoztatta, hogy a gyermek egészséges fejlődését nem lehet leszűkíteni arra, hogy értelmileg harmonikusan fejlődjék, hanem arra kell törekedni, hogy testileg, érzelmileg, morálisan is harmonikus legyen a fejlődés. Akármelyik tényező marad el, nem tudunk olyan embert nevelni, aki a jövőben ráváró sokrétű feladatnak eleget tud tenni. Sajnos, a testi nevelést a vitaanyag leszűkíti arra, hogy több testnevelési óra kell, illetőleg egészséges életmód kell. Ennél sokkal több kell, melynek érdekében szoros együttműködést kell biztosítani a pedagógus, a pszichológus, az orvos és a család között.

BONDA JÓZSEF mérnök-tanár a természettudományi képzés korszerűsítését sürgette, az ismeretanyag átgondoltabb kiválogatását tartva igen lényegesnek.

ERDEY-GRÚZ TIBOR rövid összefoglalójában hangsúlyozta, hogy a közeljövő feladata az itt elhangzott gondolatok hasznosítása az V. Nevelésügyi Kongresszus tanácskozásain, illetőleg dokumentumaiban. Az elnöklő LIGETI Lajos „a pedagógia alapkérdése az ember”-gondolat fejtegetésével zárta be az ülést.

Korszerű általános műveltség — szakképzés

Az 1969. november 12-i „összes-ülés” elnöke RUSZNYÁK ISTVÁN, az MTA elnöke volt. ERDEY-GRÚZ TIBOR bevezetőjében kifejtette: korunkban az általános műveltség szerepe nem csökken, ellenkezőleg, az egyén és a társada-

lom fejlődésében szerepe növekedik. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy mind az általános, mind a szakműveltség köre, struktúrája, funkciója, illetőleg egymáshoz való viszonyuk új módon vetődik fel. A társadalmi-gazdasági fejlődés, a tudományos-technikai forradalom, valamint az ismeretanyagok ezzel szükségszerűen együtt járó gyorsütemű felhalmozódása és elvülése, a szakmai specializálódás fokozódása korábban ismeretlen problémák elé állítják a ma és a jövő emberét, az oktatásügyet. Ennek következtében — többek között — alapvető feladattá vált az általános műveltség fogalmának, körének, tartalmának, funkciójának és a szakmai képzettséghez való viszonyának vizsgálata, korszerű meghatározása.

Az általános műveltség hosszú történelmi korszakon keresztül enciklopedikus, egyoldalú humán és kontemplatív jellegű volt. A tézisek helyesen hangsúlyozzák az általános műveltség e jellemzőinek korszerűtlen voltát és meghaladásának szükségességét.

Néhány lényeges kérdéskör tisztázása döntően hozzájárulhatna az említett feladat megoldásához:

A tudományos-technikai forradalom összekapcsolása a szocialista kulturális forradalommal.

A természettudományos-technikai műveltség és a humán műveltség helyes arányainak és szintetizálásának, integrálásának problémája.

A világnézet és az ún. integráló tudományok (matematika, kibernetika) szerepe a természet-, technikai és társadalomtudományok által feltárt ismeretanyag szintetizálásában, a korszerű általános műveltség struktúrázásában.

A cselekvésre való nevelés, a cselekvő emberi magatartás kialakítása.

A világnézet kettős szerepe (mint nézetrendszer integrálja a műveltségi elemeket, és mint motivációs rendszer az emberi magatartás vezérlője).

Az anyanyelvi műveltség jelentősége.

A bevezető előadást követő vita első hozzászólója *Tamárs Lajos* akadémikus, az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója a nemzetközi tapasztalatok, publikációk feldolgozását hiányolja a tézisekben, és felvetette azt a gondolatot, hogy nem lenne-e helyes, ha a tézisekben szereplő nagy jelentőségű kérdéseket a szocialista országok tudományos akadémáinak konferenciáján, esetleg az UNESCO keretében is megvitátnák.

LÓRÁND IMRE vezérőrnagy, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokhelyettese az általános műveltség fogalmát és tartalmát elemezte azt az álláspontot képviselve, hogy napjainkban az általános műveltségben döntő determinánssá válnak a természet- és műszaki tudományok által szolgáltatott ismer-

etekörök, anélkül, hogy a társadalomtudományi, valamint az emberre vonatkozó ismeretek jelentőségét kétségbe vonhatnánk. Ebből következik, hogy a korszerű általános műveltségnek napjainkban integráns része a katonai műveltség minimuma.

BOGNÁR JÓZSEF, az MTA levelező tagja, a Kultúrkapcsolatok Intézetének elnöke három problémakörrel foglalkozott hozzászólásában. A felnövekvő nemzedék értékrendszere vizsgálatának fontosságát hangsúlyozva kiemelte: ennek ismerete nélkül nem lehet szuverén módon célokat, művelődési anyagot és formákat megállapítani. Ezt követően az egyre inkább differenciálódó és specializálódó szakképzés társadalmi „veszélyeire” mutatott rá: a szűk körű speciális képzettség alapján hozott döntések társadalmi hatásának felmérésére csak olyan szakemberek képesek, akik megfelelő és korszerű általános műveltséggel is rendelkeznek. (E probléma megoldásában jelentős szerepet kell kapnia a posztgraduális képzésnek.) Hozzászólása végén az ember szellemi teherbíró képességének problémáját és e probléma vizsgálatának szükségességét hangsúlyozta.

GÉGESI KISS PÁL akadémikus, egyetemi tanár a tézisek hiányosságaként említette, hogy ezek nem vizsgálják azt az utat, amelynek során a személyiség fejlődésének el kellene jutnia egy meghatározott, a nevelési eszményben rögzített szintre. E probléma vizsgálata nélkül ugyanis válasz nélkül marad a következő kérdés: mi az oka annak, hogy 14—18 évig tartó intézményes nevelés végén nem „kapunk” sokoldalúan fejlett személyiséget. Ezzel kapcsolatban két alapvető tényre utalt: egész oktatási rendszerünk a „kalkulusra” épül; másrészt még ma sem sikerült átültetni a nevelési gyakorlatba a tudományok verifikált eredményeit.

TRENCSENYI-WALDAPFEL IMRE akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár sokoldalúan elemezte az általános műveltség jellegét és tartalmát. Véleménye szerint az általános műveltségnek alapvetően humanisztikus jellegűnek kell lennie. Nem úgy, hogy művelődési anyagában túlnyomó többségben vagy akár csak többségben kellene lennie a klasszikus értelemben vett humanum jellegű ismeretanyagoknak, hanem abban az értelemben, hogy minden művelődési anyagnak a sokoldalú, harmonikusan fejlett ember kialakítását kell szolgálnia.

Véleménye szerint a tézisekben rejlő koncepció bizonyos egyoldalúságról tanúskodik; s ez némileg technicista és pragmatikus jellegben jut kifejezésre: a szerzők az általános műveltséget is a szakmai műveltség oldaláról nézik. Nem tartja helyesnek, ha az általános műveltségről beszélve pusztán a termelési szituációban élő embert tartjuk szem előtt (ebben a tekintetben sem hanyagolható el a

művészet emberformáló szerepe), hanem a teljes emberi élethez szükséges igényekből kell kiindulni.

Az általános műveltség leglényegesebb elemeként az általánosítás készségét jelölte meg. Az általánosan művelő anyagot ezen elv alapján kell meghatározni. A leglényegesebb kérdés: hogyan valósítottuk meg az általános műveltség általánossá, mindenki számára elérhetővé tételének feladatát. Ezzel kapcsolatban azokra a számadatokra utalt, amelyek szerint a felszabadulás utáni huszonöt évben az iskolaköteles korú lakosság 30—35 százaléka nem végezte el az általános iskola nyolc osztályát, nem is beszélve azokról, akik osztályon osztályokban végzik tanulmányaikat.

SZIGERT JÓZSEF, az MTA levelező tagja, tanszékvezető egyetemi tanár, a vitaanyagot kidolgozó munkacsoport vezetője hangsúlyozta, hogy a Gegeyi Kiss Pál és a Bognár József által felvetett kérdések valóban lényegi és alapvető problémák, amelyekkel szembe kell nézni, de túlmennek a vitatott tézisek témakörén, és így azokkal a tézisek természetesen nem foglalkoznak. A Trencsényi-Waldapfel Imre által felvetett kérdésekkel kapcsolatban azt fejtegette, hogy a tézisek intellektualizmusáról, esetleg valamiféle pragmatista jellegéről csak annyiban lehet beszélni, amennyiben a nevelésben általában van bizonyos prioritása az intellektuális nevelésnek. Ez viszont nem jelent mást, mint a korszerű nevelés és a korszerű általános műveltség azon alapvető igényének a figyelembevételét, amely a tudományos gondolkodási készség és képesség kialakítása irányában jelentkezik. Emellett a tézisekben jelentős hangsúlyt kap például a művészeti nevelés, amikor is a tézisek erőteljesen hangsúlyozzák az esztétikai elvek és az intenzív jellegű esztétikai nevelés fontosságát. A továbbiakban arra is utalt, hogy a téziseknek nem lehet feladata a művelődési anyag pontos körülhatárolása, és semmiképpen sem vállalhatja ennek tantárgyi szintű lebontását.

LENGYEL SÁNDOR egyetemi tanár felszólalásában három alapvető kérdést emelt ki, amelyekre véleménye szerint a téziseknek választ kell adniuk: Milyen célt szolgáljon az általános műveltség? Mi legyen a tartalma? Milyen eszközökkel lehet elérni, hogy valóban általánossá váljon tehát ténylegesen mindenkire kiterjedjen? Különösen ez utóbbi probléma kimunkálását tartaná nagyon lényegesnek, mivel osztja az aggodalmakat, amelyek e tekintetben Trencsényi-Waldapfel Imre hozzászólásában is hangot kaptak.

KOZMA LÁSZLÓ, a MTA levelező tagja, tanszékvezető egyetemi tanár a tézisek hiányosságaként emelte ki az általános és az alapműveltség viszonyának tisztázatlanságát. Az általános műveltség fogalmával kapcsolatban azt az álláspontot képviselte, hogy az „által-

ános” e fogalomban valójában azt jelenti: e műveltségnek mindenkire ki kell terjednie.

Zs. NAGY IMRE kandidátus, a Tihanyi Biológiai Kutatóintézet tudományos főmunkatársa a világnézet döntő fontosságát hangsúlyozta felszólalásában. Véleménye szerint az általános műveltség kialakításában, a nevelés egész folyamatában a „mit tanítsunk” kérdése helyett a „hogyan tanítsunk” kérdése az alapvető.

PANTÓ GÁBOR, a MTA levelező tagja, egyetemi tanár a földtani tudományok indokolatlan háttérbe szorítását tette szóvá, majd BANGHA JÓZSEF gépipari technikai mérnök-tanár az oktatásügyi tervezési viszonylagos elmaradottságára és a korszerű módszerek gyorsabb és szélesebb körű bevezetésének szükségességére hívta fel a figyelmet.

ELEKES LAJOS, az MTA levelező tagja, tanszékvezető egyetemi tanár a vitatott problémakör leglényegesebb kérdéseként emelte ki az általános műveltség, illetőleg az alapműveltség, valamint a korszerűség fogalmának szabatos meghatározását.

Az általános műveltség minden korban két vonatkozásban jelentette és jelenti az általánosságra való törekvést. Egyrészt általános jellegű e műveltség abban az értelemben, hogy „mindenre”; másrészt, hogy „mindenkire” kiterjed. (Más kérdés, hogy ez az igény mennyire volt reális a megelőző történelmi korszakokban.) Ezt követően az általános műveltség kettős aspektusát elemezve hangsúlyozta, hogy a „mindenre” kiterjedtség tulajdonképpen azt jelenti, hogy olyan alapot kell e műveltségnek biztosítania az ember számára (és ennyiben alapműveltség is), amely lehetővé teszi a gondolkodás mindenirányú mozgékonyosságát, átfogó jellegét, az általánosítás készségének kialakításával az új ismeretek asszimilálásának és feldolgozásának folyamatos lehetőségét. Ehhez a kérdéshez szorosan kapcsolódott az a fejtegetés, amelyben a hozzászóló a korszerű műveltség egyik alapvető jellemzőjeként annak integrált jellegét emelte ki.

A tézisek véleménye szerint helyesen jelölik meg alapvető integráló tényezőként a világnézetet, de problematikusnak látszik ezzel kapcsolatban az úgynevezett integráló tudományok funkciójának értékelése. A világnézet funkcióját e tekintetben nem helyettesítheti sem a matematika, sem a kibernetika, hiszen a valóság kvalitatív sajátosságai e tudományok által (legalábbis jelen állapotukat tekintve) megragadhatatlanok, a korszerű, tehát marxista jellegű általános műveltségben viszont e sajátosságoknak, illetve a felismerésükre, elemzésükre való képességnek döntő szerepe van. A világnézet, amely intellektuális értelemben is rendezői a művelődési anyagot, magatartás-determináló jellegénél fogva ezt funkcionáltatja is.

Az általános műveltség „mindenkire” történő kiterjesztésének reális lehetősége a szocialista társadalmakban teremtődik meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy e tekintetben jelenleg megnyugtató lenne a helyzet.

Az akceleráció kérdését elemezve a hozzászó azzal a nézettel foglalkozott, amely abban látja e jelenség lényegét, hogy a biológiai fejlődés mögött elmarad az intellektuális fejlődés. Véleménye szerint sokkal inkább arról van szó, hogy a gyorsabb biológiai és intellektuális fejlődés mellett a társadalomba való beilleszkedés készsége mutat bizonyos fokú elmaradást. Ennek okát a társadalmi tapasztalatok hiányában (vagy nem megfelelő voltában) kell keresnünk, és ezzel kapcsolatban nyugtalanító kérdés: vajon biztosítunk-e megfelelő tevékenységi lehetőséget a különböző életkoroknak megfelelően? Enélkül ugyanis a

társadalmi beilleszkedéshez szükséges tapasztalatok megszerzése lehetetlen.

A vitaulés utolsó hozzászólójaként KOVÁCS K. PÁL, az MTA levelező tagja az általános műveltség kérdésével foglalkozva az „alpműveltség” fogalmát, mint helytelen fogalmat a tézisekből is törölnöndök ítélte.

A vita összefoglalásaként ERDEY-GRÚZ TIBOR kiemelte e viták jelentőségét és utalt arra is, hogy az elhangzott álláspontok és vélemények további elemzésének egyik lehetőségét éppen az Akadémia további vitaulései fogják biztosítani. Az „összesülés” zárszavában RUSZNYÁK ISTVÁN elnök hangsúlyozta: a jövőben a Magyar Tudományos Akadémiának is sokkal nagyobb figyelmet kell szentelnie a pedagógia, a nevelés- és oktatásügy kérdéseinek.

MIHÁLY OTTÓ

NEMZETKÖZI NEVELÉSELMÉLETI MUNKAÉRTEKEZLET

„Az ifjúság tudata és magatartása formálásának sajátosságai és problémái a szocialista építés jelen szakaszán” címmel rendkívül fontos, időszzerű téma került napirendre Balatonfüreden 1969 októberében, neveléstudományi szakemberek négynapos konferenciáján. A munkaértekezletet az V. Neveléstudományi Kongresszus keretében a Magyar Pedagógiai Társaság Neveléstudományi Szakosztálya, az MTA Pedagógiai Bizottsága és az Országos Pedagógiai Intézet rendezte azzal a céllal, hogy a fenti téma kapcsán neveléstudományi, gyakorlati nevelési és kutatástudományi kérdések kerüljenek megvitatásra hazai és külföldi szakemberek között. Több mint száz hazai résztvevő volt: a Társaság Neveléstudományi Szakosztályának tagjai, a pedagógusképző intézetek képviselői, a Műveléstudományi Minisztérium és a megyei közoktatási apparátus munkatársai, az ifjúsági szervezet, a Magyar Nők Országos Tanácsa, a honvédség küldöttei, érdeklődő gyakorló pedagógusok. A külföldi résztvevők: J. DJORDJEVIC (Belgrád), W. DORST (Jena), A. LEWIN (Varsó), L. I. NOVIKOVA (Moszkva), J. POLZIN (Berlin), I. STANCIU (Bukarest), B. SUCHODOLSKY (Varsó) és I. WOJNAR (Varsó). Az ülészak egy részén jelen volt T. KOBAJASHI, az UNESCO hamburgi intézetének igazgatója.

Az Előkészítő Bizottság az értekezlet megelőző félévben igen körültekintő, alapos munkát végzett. A szervezési kérdések rendkívül munkaigényes tennivalói mellett a tartalmi előkészítés is kellő hangsúlyt kapott. A két referátum téziseit, a két téma legújabb irodalmának jegyzékét, a korreferátumok téziseit jó időben megküldték a résztvevőknek — a külföldieknek is —; így biztosították a várható vita intenzitását, ugyanakkor a „témánál

maradás” mindig nehéz követelményének bétartását.

A komplex témába két fő referátum vezetett be. Az első „Az emberi sokoldalúság marxista eszménye” címmel ÁGOSTON GYÖRGY tartotta. Előadásában feltárta az emberi sokoldalúság gazdasági, társadalmi és technikai, feltételeit, megvilágítva azt, hogy — bár az emberi sokoldalúság mint nevelési cél nem a marxista pedagógia felfedezése, korábbi korok teoretikusainak, művészeinek elgondolásában is szerepel — „csak a marxizmus, csak a marxista pedagógia vállalkozhatott a sokoldalú embereszmény legteljesebb, az eddigi, történelmileg korlátozott sokoldalúság-eszményeket túlhaladó kidolgozására . . . , hogy a marxista sokoldalú embereszmény nem utópia, hanem valóságos, az adott körülmények lehetőségének mértékében realizálható cél, társadalmi törvény és pedagógiai alaptörvény, mert a tudományos-technikai és gazdasági-társadalmi fejlődés tényleges szükségleteit és lehetőségeit fejezi ki”. A sokoldalú ember leglényegesebb tulajdonsága, hogy számára a munka nem kényszer, hanem örömteli, önkéntes, szabad tevékenység. Az alkotó munka öröme, a fizikai és szellemi energiák harmonikus együttműködése, a munka szabadon választhatóságának lehetősége, a növekvő szabad idő igénye és eltöltésének tudása — mint szociológiai és pedagógiai probléma — jelentőségét és a sokoldalúsággal való összefüggését fejtette ki a továbbiakban ÁGOSTON GYÖRGY. A szocialista forradalom megteremtette az előfeltételeket a sokoldalú ember kibontakozásához: a nevelési feladatok felismerése, megoldása azonban permanens tevékenység, további hosszú folyamat. A részfeladatok meghatározásánál mindig szem előtt kell